

SHAXSGA YO‘NALTIRILGAN TA‘LIM TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA O‘QUVCHILARINI KASBGA YO‘NALTIRISH MODELI

Xolmirzayev Ilxom Shavkatovich
Jo‘raev Anvar Mustafouqul o‘g‘li
Narmetov Ibrohim Rustamjon o‘g‘li
Zangiota tuman 22-maktab o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ta‘lim tizimida o‘quvchilarni shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv nuqtayi nazaridan tayyorlash bilan bog‘liq keng ko‘lamli masalalar ko‘plab tadqiqot ishlarida tadqiq qilingan. Barcha darajadagi ta‘lim muassasalari faoliyatining asosiy vazifasi - har bir shaxsning aqliy, axloqiy, hissiy va madaniy, shaxsiy va kasbiy rivojlanishi uchun maqbul shart-sharoitlarni yaratish, o‘quvchilarning iqtisodiyot, ishlab chiqarish bo‘yicha bilimlarni egallashi, jamiyat, muvaffaqiyatli shaxsiy va kasbiy ijtimoiylashuv va moslashish uchun zarur bo‘lgan shaxsning manfaatlari va qobiliyatiga, jamiyat va davlat ehtiyojlariga mos keladigan mutaxassislikni egallashdan iborat.

Shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari asosida o‘quvchilarni kasbga yo‘naltirish o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi shaxsga yo‘naltirilgan adaptiv modelni yaratishni taqozo etadi. Maqolada shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim texnologiyalari asosida o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirish modeli va uning darajalari hamda vazifalari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Texnologiya, model, hamkorlik, faoliyat, daraja, munosabat, muloqot, tajriba, tavsiya.

Abstract: A wide range of issues related to the preparation of students in the educational system from the point of view of a person-oriented approach have been studied in many research works. The main task of the activity of educational institutions at all levels is to create optimal conditions for the mental, moral, emotional and cultural, personal and professional development of each person, students' acquisition of knowledge on economy, production, society, successful personal and It consists in acquiring a specialty that matches the interests and abilities of a person, the needs of society and the state, necessary for professional socialization and adaptation.

Orientation of students to the profession on the basis of person-oriented educational technologies requires the creation of a person-oriented adaptive model between the teacher and students. In the article, the model of directing students to the profession based on person-oriented educational technologies and its levels and tasks are highlighted.

Keywords. Technology, model, collaboration, activity, level, relationship, communication, experience, recommendation.

Абстрактный. Широкий круг вопросов, связанных с подготовкой студентов в системе образования с точки зрения личностно-ориентированного подхода, изучен во многих научных работах. Основной задачей деятельности образовательных учреждений всех уровней является создание оптимальных условий для умственного, нравственного, эмоционально-культурного, личностного и профессионального развития каждого человека, приобретения обучающимися знаний в области экономики, производства, общества, успешного личностного и Оно заключается в приобретении специальности, соответствующей интересам и способностям человека, потребностям общества и государства, необходимой для профессиональной социализации и адаптации.

Ориентация студентов на профессию на основе личностно-ориентированных образовательных технологий требует создания личностно-ориентированной адаптивной модели между учителем и учениками. В статье выделена модель ориентации студентов на профессию на основе личностно-ориентированных образовательных технологий, ее уровни и задачи.

Ключевые слова. Технология, модель, сотрудничество, активность, уровень, взаимоотношения, общение, опыт, рекомендация.

Zamonaviy ta'lim sohasi mamlakat innovatsion iqtisodiyotining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilarning o'zlashtirayotgan fanga qiziqishi umumiy o'rta ta'limning ijtimoiy va tabiiy fanlarini o'zlashtirishda va kelajakdagi kasbiy faoliyatda zarur bo'lgan asosiy bilim va ko'nikmalarni ta'minlaydigan umumiy kasbiy va maxsus fanlarni o'zlashtirishda o'quv faoliyatining muvaffaqiyati uchun zarur shartdir.

Ta'lim tizimida o'quvchilarni shaxsga yo'naltirilgan yondashuv nuqtayi nazaridan tayyorlash bilan bog'liq keng ko'lamlil masalalar ko'plab tadqiqot ishlarida tadqiq qilingan. Mustaqil bilish faoliyatini takomillashtirish (T.Kudenov); mutaxassislarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi, ularning kasbiy kompetensiyasi (N.Muslimov); axborot kompetensiyasini shakllantirish (M.Xakimova, O.Tuqumbetov, M.Ne'matova, O.Tursunov) va boshqalar shular jumlasidandir [3, 6, 8].

Barcha darajadagi ta'lim muassasalari faoliyatining asosiy vazifasi - har bir shaxsning aqliy, axloqiy, hissiy va madaniy, shaxsiy va kasbiy rivojlanishi uchun maqbul shart-sharoitlarni yaratish, o'quvchilarning iqtisodiyot, ishlab chiqarish bo'yicha bilimlarni egallashi, jamiyat, muvaffaqiyatli shaxsiy va kasbiy ijtimoiylashuv va moslashish uchun zarur bo'lgan shaxsning manfaatlari va qobiliyatiga, jamiyat va davlat ehtiyojlariga mos keladigan mutaxassislikni egallashdan iborat.

Ijtimoiy-iqtisodiy talablarni hisobga olgan holda o'quv jarayoni mazmunini modernizatsiya qilish va yangi texnologik asosda tashkil etish bilan bog'liq muammolarni hal etish turli darajadagi va yo'nalishdagi ta'lim muassasalari amaliyotiga o'qitishning yangi texnologiyalarini joriy etish muammosini faollashtiradi.

Ta'lim texnologiyalari pedagogik faoliyatning yangi modellariga asoslanadi va "predmet holatini adekvat o'zgartirish orqali o'quvchilarning predmet faoliyatini tashkil etish" sifatida qaraladi.

Texnologiya deganda ma'lum usullarda va jarayonni tashkil etuvchi operatsiyalarning ilmiy ketma-ketligida amalga oshiriladigan operatsiyalar majmui tushuniladi. Ta'kidlash mumkinki, pedagogik texnologiyalar, o'z navbatida, ta'lim jarayoni subyektlarining uni optimal tashkil etish uchun amalga oshirilishi kerak bo'lgan harakatlar tizimini ifodalaydi [2].

T.F.Gurova o'quvchilarni kasbiy tayyorlashda shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarning quyidagi asosiy xususiyatlarini aniqlaydi, bu ularga inqirozsiz va muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv va keyingi ijtimoiy va ishlab chiqarish faoliyatiga moslashishga imkon beradi:

- o'qitishning yangi tamoyillari: modullilik, modullarni ketma-ket o'rganish, "oxirigacha" o'qitish, shaxsning tayyorgarligiga qarab o'quv davrlarining o'zgaruvchanligi, mustaqillikka tayanish, "jamoad" va "guruhda" o'qitish;
- kasbiy muammolarni takomillashtirish va hal qilishga qaratilgan o'qitishning yangi shakllari, faol faoliyat turlari;
- munozaralar, muammoli vaziyatlar, davra suhbatlari, integrativ va binar darslar, turli o'yinlar, kompyuter o'qitish tizimlari, masofaviy ta'lim;
- o'qitishning yangi usullari (individual dasturlar, o'quv guruhlari tarkibidagi moslashuvchanlik; ayrim fanlarni tanlashda erkinlik, o'qitish muddatlari va sur'atlari; sinfda majburiy o'qitishni minimallashtirish);
- kasbiy ta'lim jarayonini nazorat qilish va boshqarishning yangi tamoyillari (modullar bo'yicha taqsimlash nazorati, test va reytinglar, individual ta'lim dasturlarini tuzatish; maslahat va kasbga yo'naltirish);
- yangi o'qitish vositalari (kompyuter dasturlari, masalalarni yechishning yagona algoritmlari, integral va shaxsiy ma'lumotlar bazalari, o'qitishning intellektual tizimlari, simulyatorlar) [1].

Individual modullar va o'quv dasturlari o'quv maqsadlariga muvofiq quyidagi asosiy variantlarda ishlab chiqilishi mumkin:

- o'quvchilarni muammoga yo'naltiruvchi umumiy ko'rinish moduli;
- muammoli ta'limning asosini ta'minlovchi asosiy modul;
- muammoning tadqiqot xarakterini tavsiflovchi ilg'or ta'lim;
- yagona o'quv modullari.

Har bir modul umumiy xususiyatlar, mazmun, ratsional texnologiya va maxsus o'quv qo'llanmalarini ko'rsatadigan sinflar ro'yxati kabi materiallar to'plami sifatida ishlab chiqilgan.

Maktab bitiruvchilari va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi muassasalarining birinchi kurs o'quvchilari o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomani natijalari shuni ko'rsatadiki, ishtirokchilarning 80 foizdan ortig'i kelajakdagi kasbini tanlash bilan qiziqib ko'rsagan. Ular o'qiyotgan yoki o'qishni rejalashtirayotgan ta'limi muassasasini tanlash quyidagilar asosida amalga oshiriladi:

- qulay hududiy joylashuv (15%);
- do'stlar va ota-onalarning maslahati (66%);
- texnikumga (kollejga) kirish imtihonlari dasturiga kiritilgan fanlar bo'yicha maktabda o'qish muvaffaqiyati (10%).

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarni kasbga yo'naltirish o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi shaxsga yo'naltirilgan adaptiv modelni yaratishni taqozo etadi. Tadqiqotimizda A.A.Leontevning pedagogik muloqot konsepsiyasi asosida o'qituvchi va o'quv guruhi o'rtasidagi individual va jamoaviy rejimlarda pedagogik aloqani maqsadli, ilmiy asoslangan holda tashkil etish asosida o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan adaptiv modelni yaratishga harakat qildik [5]. A.A.Leontevning fikricha, pedagogik muloqotni o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi sinfdan darsdan tashqarida kasbiy muloqot sifatida ko'rib chiqish mumkin bo'lib, u ma'lum pedagogik funksiyalarga ega va qulay psixologik muhitni yaratishga qaratilgan (agar u to'liq va maqbul bo'lsa), shuningdek, boshqa ta'lim faoliyati hamda o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasidagi va ta'lim jamoasi ichidagi munosabatlarni psixologik optimallashtirish turlarini o'z ichiga oladi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarini kasbga yo'naltirish modeli o'quv vazifalarini tashkil etish doirasida, o'quvchilarning jamoaviy hamkorligi sharoitida amalga oshiriladi, bu yerda asosiy tushunchalar birgalikdagi faoliyat va hamkorlikdir [4, 6].

Ushbu model besh darajani o'z ichiga oladi:

1. hamkorlik darajasi;
2. institutsional munosabatlar darajasi;
3. guruh ichidagi va jamoaviy munosabatlar darajasi;
4. muloqot darajasi;
5. shaxslararo munosabatlar darajasi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarini kasbga yo'naltirish modeli quyidagi vazifalarni bajaradi:

- ta'lim muassasalarida o'qitish tajribasini, ilmiy adabiyotlarni o'rganish;
- shaxsga yo'naltirilgan moslashuvchan modelni ishlab chiqish;
- shaxsga yo'naltirilgan adaptiv modelni amaliyotga joriy etish;
- tadqiqot natijalarini tahlil qilish asosida shaxsga yo'naltirilgan modelni amalga oshirish bo'yicha uslubiy tavsiyalar majmuasini ishlab chiqish.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarini kasbga yo'naltirish modelni yaratish o'quvchining shaxsiy fazilatlarini va qobiliyatlarini tanlash, uning subyektiv tajribasini tashkil etuvchi bosqichlar; o'quvchilarning subyektiv tajribasi komponentlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydigan mazmun komponentlarini tanlash; o'qitishning diagnostik maqsadini o'rganish subyektlari xususiyatlari nuqtayi nazaridan shakllantirish; o'quvchilarning subyektiv tajribasini oshkor qilish, ya'ni ularning individual shaxsiy fazilatlarini va qobiliyatlarining rivojlanish darajasini aniqlash; o'qituvchi uslubiga mos keladigan va o'quvchilarning subyektiv tajribasining tarkibiy qismlarini hisobga olish va shakllantirishni ta'minlaydigan mashg'ulotlarni tashkil etish usullari va shakllarini tanlash; tanlangan mazmun komponentlari, o'qitish usullari va shakllari asosida o'quvchilarini kasbga yo'naltirishni o'z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gurova T.F. Lichnostno-orientirovanniy texnologiy obucheniya: obzor // Sredneye professionalnoye obrazovaniye. - 1998. -№ 5. - S. 21-27.

2. Kachurovskiy V.I. Novie texnologii pri mnogourovnevom universitetskom obrazovanii. - Perm, 1994. - 164 s.
3. Kudenov T.M. Talabalarning mustaqil bilish faoliyatini takomillashtirish. Ustozlar Uchun, 2023. 20(1), 236–239. Retrieved from <https://pedagoglar.uz/index.php/01/article/view/6191>
4. Ladenko I.S., Volkova G.P. Razvitiye intellekta v obrazovanii i osvoyenii intellektualnix texnologiy. - Novosibirsk: IFiPr, 1994. - 48 s.
5. Leontev A.A. Pedagogicheskoye obsheniye / 2-ye izd., pererab. i dop. M.; Nalchik: El-Fa, 1996.
6. Monaxov V.N. Novie pedagogicheskiye texnologii // Pedagogicheskiy vestnik. - 1996. - № 5 ; № 6 ; № 7.
7. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish. Monografiya. –T.: Fan, 2004. - 128 b.
8. Xakimova M., Tuqumbetov O., Ne'matova M., Tursunov O. (2023). Raqamli ta'lim muhitida talabalarda axborot kompetensiyasini shakllantirish shart-sharoitlari. "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida fan va ta'lim integratsiyasi masalalari" mavzusidagi respublika ilmiy–amaliy anjumani maqolalar to'plami, 1(1), 70–76. <https://doi.org/10.55439/yutsftim/558>
9. Xajiyeva I.A. O lichnostno-oriyentirovannoy modeli kompyuternogo obucheniya gumanitarnix dissiplin / I.A.Xajiyeva, F.Yusupov. — Tekst: neposredstvenniy // Molodoy ucheniy. — 2014. — № 6 (65). — S. 765-767. — URL: <https://moluch.ru/archive/65/10224/>